

MILLER'S CROSSING

»Nihče ne ve ničesar o nikomer.« Citi-rani stavek si velja dobro zapomniti, saj obstaja realna nevarnost, da ga bodo ponavljale še generacije naših vnukov. Tedaj vam brskanje po zgoščenih priročnikih antične filozofije ne bo nič pomagalo, če ne boste vedeli, da gre avtorja teh besed iskati pod rubriko »Film; konec XX. stoletja«. Izreče jih namreč Gabriel Byrne v vlogi Toma Reagana, glavnega junaka filma *Miller's Crossing*. Da bo omenjeni film v marsičem zapečatil zadnje desetletje tega stoletja, je namreč več kot jasno že ob prvem srečanju z njim. Najkrajše rečeno: Film *Miller's Crossing* dobimo, če dobre fante (*Goodfellas*, režija Martin Scorsese) pošljemo v hišo iger (*House of games*, režija David Mamet)! Prvo skušnjava, ki se poraja ob oceni tega filma, bi morda še najlaže poimenovali »žurnalistični sindrom«. Človeka namreč ima, da bi se filma lotil tako, kot se jih ponavadi lotevajo pisci dnevnških prikazov aktualnega filmskega sporeda. Enega za drugim bi naštel vse sestavne elemente filmskega izraza, ob njih pa nanizal vrsto presežnikov: izvrstna zgodba, briljantni dialogi, odlična kamera, brezhiben casting, funkcionalni dekorji... Vse to še kako drži, toda v trenutku, ko se zadovoljimo zgolj s tovrstno posplošeno, a razdrobljeno oceno, se nam v resnici izmuzne vsa radikalna novost tega filma. Ne le, da se sleherni od naštetih elementov na svojevrsten način *zapogne sam vase* (zgodbo je zares mogoče razvozlati šele za nazaj; dialogi se ves čas plodijo iz tistega, kar sami zaplodijo; kamera pogosto občuduje svoj lastni tek itd.), še toliko bolj intrigantni so vsi tisti trenutki, ko se začno elementi dobesečno *prepogibati med seboj* (dekor »gradi« protagonist; dialogi »narekujejo« zgodbo; kamera »piše« usodo junakov). Za umetnost vseh teh gibov, pregibov in zapogibov obstaja enostavnejši izraz: *mojstrstvo režije*.

Ni naključje, da Joel Coen rad citira Dashiella Hammetta. Dobesečno: »*Če dobro zapletem zadeve, se bom lahko ukvarjal s posledicami, kakršnekoli že bodo. Vzniknilo bo nekaj, kar bom lahko izrabil.*« Morda je ravno v tem osnovna razlika med t. im. konceptualnim scenarijem oziroma filmom in avtentičnim avtorskim delom. Če prvi začne z idejo, nato pa nakopiči vse tisto, kar tej ideji manjka, tedaj drugi preprosto zaplete zadeve — in ideja vznikne *na koncu!* Na začetku dejansko nihče ne ve ničesar o nikomer, zato pa na koncu nimamo zgolj ideje, temveč nas

MILLERJEVO KRIŽIŠČE MILLER'S CROSSING

režija: Joel Coen
scenarij: Joel Coen, Ethan Coen
fotografija: Barry Sonnenfeld
glasba: Carter Burwell
igrajo: Gabriel Byrne, Marcia Gay Harden, Jon Polito, John Turturro
proizvodnja: 20th Century Fox, ZDA, 1990

je do nje pripeljala *pot*, na kateri so se kot nujni koraki pojavili prav vsi tisti »koncepti«, po katerih hlepi priročniška literatura o velikem filmu: fascinantni glavni junak, par paradigmatičnih prizorov, nepozabne replike... Nekateri bodo morda temu rekli *wit* etiko, gre seveda predvsem in v prvi seckracking, drugi pa bodo povsem upravičeno spregovorili kar o etiki.

Kajti navsezadnje gre v filmu *Miller's Crossing* natanko za to: za etiko! Katere so torej tiste zadeve, ki jih brata Coen (scenarij sta namreč napisala skupaj, Ethan pa je film tudi produciral) tako spretno zapleteta? Kolikor gre za etiko, gre seveda predvsem in v prvi vrsti za *intersubjektivne zadeve*. Dejansko se organigram tega filma bere

kot traktat o vztrajnem vrivanju posameznika med dva druga subjekta. Izhodiščno dvojico tvorita dva rivalska mafijska šefa, prvi Irec (Albert Finney) in drugi Italijan (Jon Polito). Med njiju se vztrajno vriva glavni junak, Tom Reagan (Gabriel Byrne). Toda med irskim botrom Leom in Tomom je, kot se za legitimnega dediča črnega filma

spodobi, ženska, Verna (Marcia Gay Harden). Tu se vrivanja še ne končajo, saj je Vernin brat, židovski »bookie« (John Turturro), obenem ključni vmesni člen, tako med Verno in Leom kot tudi med njo in Tomom. Zadnji člen v tej verigi vrivanj je obenem prvi člen v verigi zgodbe, saj se film začne prav z izhodiščno dilemo: ubiti ali ne ubiti

»bookieja«? Od tod dalje se sleherna od omenjenih dvojic sooča ne le s svojo izhodiščno dvojnostjo, temveč tudi z neizogibno artikulacijo odnosa do vrtnjenca. Največ, kar lahko v pričujoči oceni povemo, je, da so intersubjektivne zadeve tako zapletena zadeva, da jih vsak poskus razpletanja le še bolj zaplete ali pa za sabo pušča trupla!

Kaj je navsezadnje *Miller's Crossing* drugega kot prav nek *kraj* (zato naslova tudi ne prevajamo), na katerem se poti *zapletejo* (križišče!) in na katerem praviloma ostajajo *trupla* (saj mafijci tam opravljajo eksekucije). Vsa drama glavnega junaka Toma Reagana je natanko v dejstvu, da na tem posvečenem mestu živega človeka (»bookieja«) ne zmore spremeniti v truplo — zaradi česar se mu ta vrne v obliki »živega mrliča«, z vsem instrumentarijem neznosnosti, ki jo ta filmska figura predpostavlja. Bookie je ob svoji vrnitvi v življenje povsem eksplíciten: moje življenje pomeni tvojo smrt, zato mi boš od zdaj naprej služil! Tokrat je dilema zastavljena v tako ekskluzivnih tērminih, da se Tom Reagan ne more več zanašati niti na odigran umor (s katerim je prvič rešil bookieja) niti na lažno truplo (ki je drugič rešilo njega), temveč mora ustreliti zares. Konec filma nam dá vedeti, da ni življenje brez smrtne grožnje nič manj zapleteno. Prej nasprotno!

Vrhunec zapleta intersubjektivnih razmerij je potemtakem prav to finalno opozorilo na svojevrstno *intro-subjektivnost*, če naj tako v en sam izraz zgo-stimo introvertiranost subjekta, to zapognjenost vsakega od protagonistov v samega vase. Skozi to perspektivo se nam Reaganova replika »*Nihče ne ve ničesar o nikomer*«, seveda izkaže v prvi vrsti kot avtobiografska, sam njegov lik pa zadobi neko neznosno privlačno negotovost, celo radikalno dvoumnost. Katero je namreč tisto osnovno vprašanje, s katerim gledalec filma *Miller's Crossing* zapušča dvorano? V grobem ga lahko formuliramo takole: Je bil Reaganov prehod v nasprotni, italijanski tabor, res že od vsega začetka spretno načrtovana zarota, ki naj okrepi »domači«, irski mafijski krog? Namesto odgovora na to vprašanje si upam zastaviti neko drugo vprašanje: *Ali je Tom Reagan to vedel še pred koncem?*

Nihče namreč ne ve ničesar o nikomer...